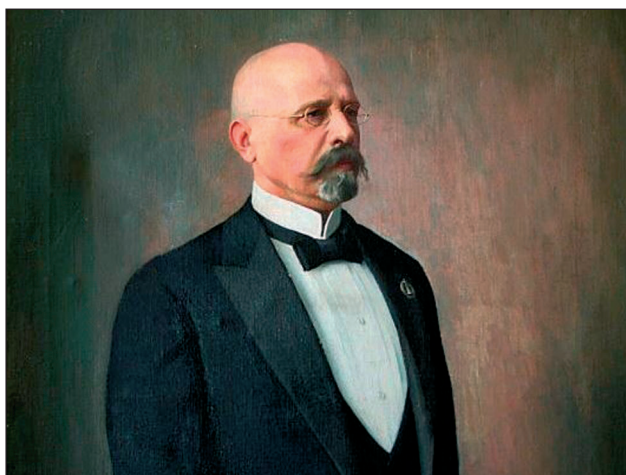

Jaan Poska (1866-1920) 155.sünniaastapäev

Üks Eesti Vabariigi loojatest Jaan Poska sündis 24.jaanuaril 1866 Kirikukülas Laiuse vallas Liivimaa kubermangus 12-lapselises peres viienda lapsena. Tema perekonna kodune keel oli vene keel. Poska kasvas üles ehtsas vene õhkkonnas, sest tema vanemad käisid läbi peamiselt vaimulikega ja nende perekondadega, kes olid enamasti venelased.

Kuid hoolimata sellest, et Jaan Poska kõneles vene keelt suurepäraselt ja isegi rääkis eesti keelt vene aktsendiga, olid tema tegevus ja mõtteviis sügavalt eestimeelsed. Ta õppis Tuhalaane õiguse kiriku koolis ning pääses andeka poisina Riia Vaimulikku Seminari, kus ta sai alg- ja keskhariduse. See oli õiguseu kõstrile kõige kergem ja

odavam tee oma poegade koolitamiseks. Vaimulik kool oli neljaklassiline progümnaasium, seminar aga sisuliselt keskkool, kus neljas klassis anti ilmalikku haridust, kahes viimases aga usuteadust.

1882. aastal, kui Jaan Poska oli 16-aastane, suri tema isa. Ema kolis siis Tartusse, kus üks poegadest, Mihkel, õppis ülikoolis ning ka nooremad pojad ja tütreid käisid koolis. Kuna üks vendadest oli läinud vaimulikku akadeemiasse ja teine hakkas preestriks, oleks Jaan Poskast saanud ka preester, kuid tema vend Mihkel määrati rahvakoolide inspektoriks ja tal oli võimalik Jaani aineliselt toetada.

1886.aastal lõpetas Poska seminari ja astus Tartu ülikooli arstiteaduskonda. Aasta hiljem siirdus ta õigusteaduskonda, siis oli võimalik õppimise kõrvalt ka teenida ning õigusteaduskonna sai ka rutem lõpetada. Tartu ülikoolis peeti tol ajal loenguid õigusteaduskonnas veel saksa keeles, mille Poska nüüd ära õppis.

Pärast ülikooli lõpetamist töötas Poska Tallinnas advokaadina. Aastal 1904 valiti Jaan Poska Tallinna linnavolinikuks, järgmisel aastal juba linnavolikogu juhatajaks. 1905.aasta revolutsiooni ajal Jaan Poska vangistati jaanuaris ja naasis Tallinna linnavolikogu juhataja kohale veebruari keskel 1906. aastal.

Aastatel 1913–1917 oli ta Tallinna linnapea ja 1917. aastal Venemaa ajutise valitsuse auto- noomse Eestimaa kubermangu komissar, samuti valiti ta Ülevenemaalise Asutava kogu liikmeks.

1918.aastal määras Eestimaa Päästekomitee Poska Eesti välisministriks ja täitis novembris kuni Konstantin Pätsi tulekuni ka peaministri kohuseid. 1918–1919 hankis Poska Eesti välis- saatkonna juhina Euroopas Eestile diplomaatilis- tunnustust ja osales Pariisi rahukonverentsil.

Vabadussõja lõpus juhatas ta Eesti Vabariigi delegatsiooni Tartu rahu läbirääkimistel. Pärast rahulepingule allakirjutamist ütles Jaan Poska Eesti delegatsiooni liikmetele: “Tänane päev on kõige tähtsam Eestile tema 700-aastases ajaloos: täna esimest korda Eesti määrab ise oma tuleviku saatust.”

Poskat autasustati Vabadusristiga VR III/1.

Peale rahu sõlmimist Jaan Poska haigestus ootamatult kopsupõletikku ja suri 7.märtsil 1920

vaid 54-aastaselt. Ta on maetud Tallinna Sise- linna kalmistule.

Jaan Poskal oli suur pere. 1895.aastal abiellus ta Constance Ekströmiga (1870-1926). Neil oli 9 last

Nende lapsed olid arst Ksenia Poska (1896–1964); advokaat, naisliikumise tegelane mag. jur. Vera Poska-Grünthal (1898–1986); aja- kirjandusdoktor Tatjana Poska (1900–1988), advokaat ja Estonia nõukogu esimees Jaan Poska (1902–1941 hukati kommunistide poolt); Georg Poska (1904–1906); lasteraamatute tõl- kija Anna Poska (1905–1986); advokaat Jelena Poska-Niinemann (1907–1939); Niina (Nina) Poska-Lehes (1913–1953); jurist ja vaimulik Jüri Poska (1919–1974).

Koos Konstantin Pätsi ja Johan Laidoneriga on Jaan Poska üks kolmest Eesti suurkujust, ilma kelleleta on raske ette kujutada Eesti iseseisvumist.

UUS AASTA ALGAS TALVISELT

2021.aasta üllatas talvise ilma ja lühiajaliste lumesadudega. Võrreldes eelmise sooja ja lume- vaese talvega hoopis teine asi. Kahjuks ka talvi- selt libedad tänavad, nagu alati. Kuid seevastu pole ma ammu näinud oma koduaknast nii palju lapsi kelkude ja suuskadega askeldamas.

Kuid uperpallid poliitikaelus, pidev koroonaa- ja vaksineerimisjutt ning tulevikuennustused ei lase rahulikult heitlikke talveilmu nautida või vastupidi, kiruda.

Käesoleval aastal tuleb 1941.aasta Suvesõja 80.aastapäev, samapalju aastaid möödub Juuni- küüditamisest ja Eesti ohvitseride arreteerimisest Värskas. 30 aastat möödub aga Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamisest.

Kõigile lugejatele tugevat tervist ja õnne ala- nud 2021.aastal!

Vabadussõjas langenud Briti mere- ja õhuväelaste mälestamine

Reedel, 11. detsembril mälestati Tallinna Pühavaimu kirikus Eesti Vabadussõjas langenud Briti mere- ja õhuväelasi. Mälestustseremoonia viisid läbi Pühavaimu koguduse õpetaja Gustav Peeter Piir ja Eesti Mereväe kaplan nooremleitnant Mikk Leedjärv.

Tseremoonial osalesid Ühendkuningriigi suursaadik Eestis Theresa Bubbear, Iiri Vabariigi suursaadik Eestis Frances Kiernan, Ühendkuningriigi kaitseatašee Eestis kolonelleitnant Matthew Hing, Eesti Mereväe ülem kommandoor Jüri Saska, liitlased NATO lahingugrupist, Eesti Eruohvitseride Kogu, Eesti Reservohvitseride Kogu, Eesti Vabadusvõitlejate Liidu ning Jakob Westholmi Gümnaasiumi riigikaitse suuna õppursõdurid koos riigikaitse õppetooli juhataja nooremleitnant Kaiko Lippur'i ja õpetaja vanemleitnant Tiit Pöder'iga.

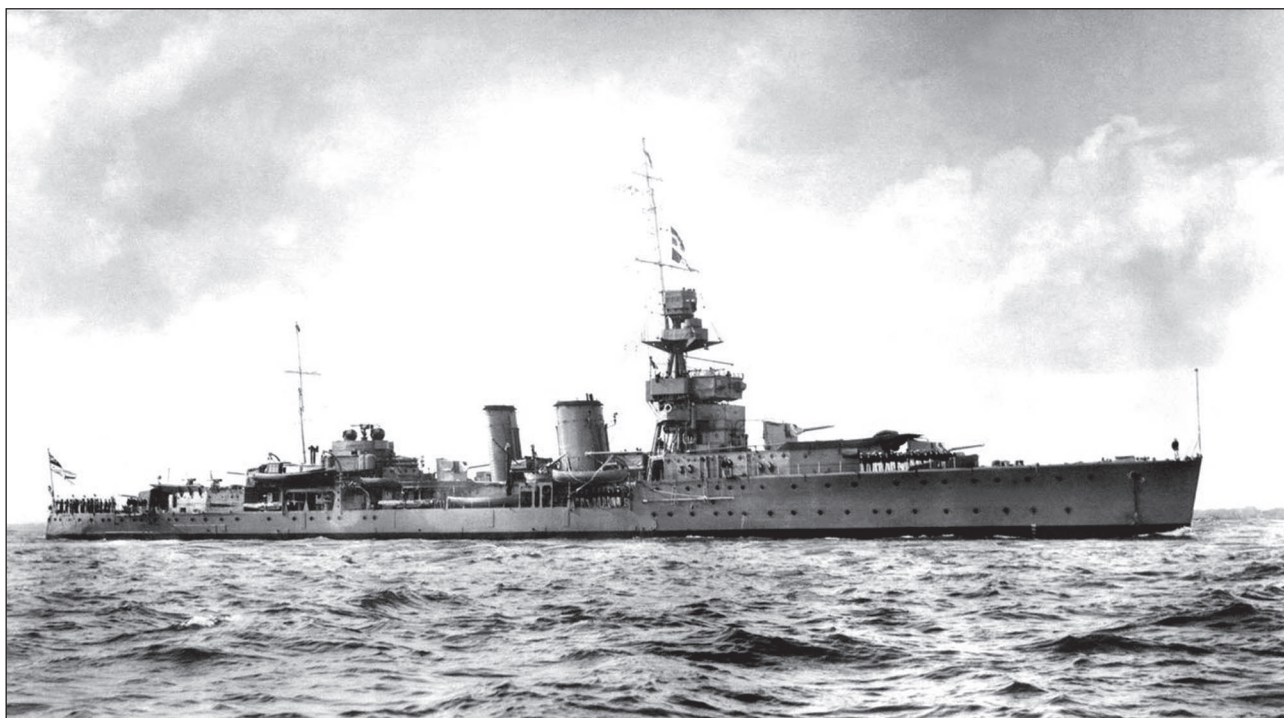
12. detsembril 1918 Tallinna reidile saabunud Briti kergeristlejate eskaader kaitses meie pealinna ja rannikut Balti punalaevastiku eest.

21. detsembril ründasid Briti sõjalaevad punaste positsioone Kunda, Aseri ja Purtse piirkonnas ning 23. detsembril toetasid britid Eesti laevade Lembit, Laine ja Lood dessanti Kunnasse.

26. ja 27. detsembril võtsid Briti sõjalaevad punastelt ära miiniristlejad Spartak ja Avtroil (hilisemad Lennuk ja Wambola) ning andsid need üle Eesti merejõududele, mis märkimisväärselt tugevdas meie laevastiku iseseisvate operatsioonide läbiviimise võimekust.

Briti sõjalaevastik avaldas oma kohalolekuga märkimisväärselt mõju Eesti Vabadussõja käigule. Eesti vabaduse eest andis oma elu 111 Briti mere- ja õhuväelast. Vabadusristiga on autasustatud 128 Briti kodanikku.

Tiit Pöder
v-ltn
EVL juhatuse esimees

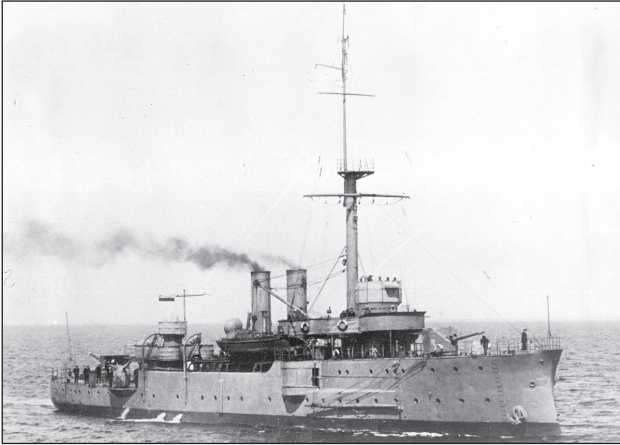

HMS Cardiff, Briti eskaadri lipulaev

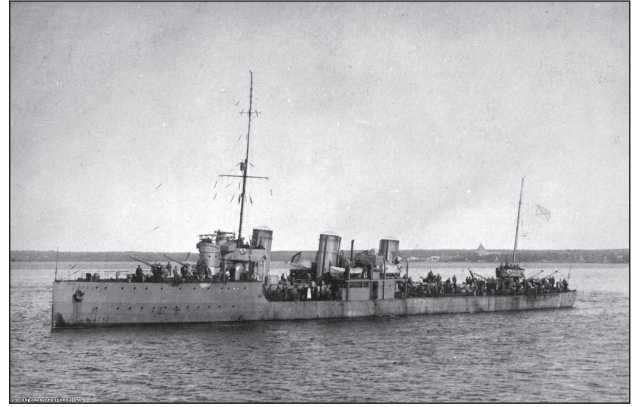

Vabadussõjas langenud Briti mere- ja õhuväelaste mälestusteenistus Pühavaimu kirikus 11. detsembril 2020. Fotode autor Tiit Pöder

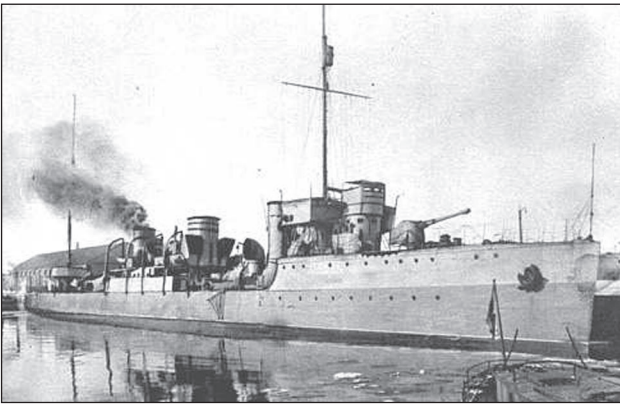

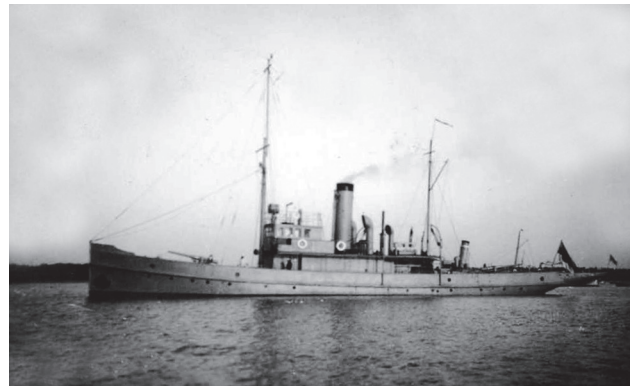
Lembit

Avtroil (Wambola)

Spartak (Lennuk)

Laine

101 aastat tagasi sõlmiti Eesti Vabariigi ja Nõukogude Venemaa vahel Tartus rahuleping, mis lõpetas Vabadussõja

TARTU RAHU JA KINDRAL JAAN SOOTS

2. veebruaril 1920 sõlmitud rahulepinguga määrati Eesti idapiir ning Nõukogude Venemaa tunnustas Eesti Vabariigi iseseisvust.

Tegu oli Eesti Vabariigi poolt vaadatuna ülimalt õigeaegse ja oskuslikult sõlmitud lepinguga. Eesti sai endale rahulepinguga etnilised ja ajaloolised piirid, mis olid ühtlasi ka strateegiliselt Eestile kasulikud. Eesti sai lepingu tingimuste järgi Vene keisririigi kullafondi jagamisel 15 miljonit rubla (3%). Nii rahvas kui sõjavägi olid rahuks küpsed, täpsemalt öeldes 6 aastat (koos maailmasõjaga) kestnud pidevast sõjast sõjast tüdinud ja väsinud. Ka Jaan Poska arvas Pariisi rahukonverentsi järel (jaanuari lõpus 1920), et “enamlastega tuleb rahu teha - muidu me ei jaksa aasta pärast enam sõdida Vene valgetega, kui need kallale tuleksid”. Samuti aitas varajane rahuõlmimine vähendada Eesti inimkaotusi, mis sõja venimise korral oleks kindlasti üha kasvanud.

Tartu rahuleping on koostatud eesti ja vene keeles, registreeritud

Leping ratifitseeriti Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee poolt 4. veebruaril ja Eesti Asutava Kogu poolt 13. veebruaril 1920. Ratifitseerimiskirjad vahetati Moskvas 30. märtsil 1920 ja sellest päevast hakkas leping kehtima.

Eesti esindajad läbirääkimistel olid Jaan Poska ja kindral Jaan Soots.

Eesti esindajate juures olid eksperdid veel Viktor Mutt, Aleksander Oinas, Karl Ast, Joakim Puhk, Rein Eliaser ja William Tomingas

Venemaa esindajad olid Adolf Joffe, Leonid Krassin, Maksim Litvinov, Karl Radek ja Isidor Gukovski.

Tartus viibisid ka Soome, Ukraina, Valgevene ja Poola vaatlejad. Rahuläbirääkimised toimusid Tartus Aia tänava majas nr 35.

Esimese ettepaneku Eesti ja Nõukogude Venemaa vahelise vaherahu sõlmimiseks esitas Nõukogude Venemaa juba 25. juulil 1919.

Eesti ja Venemaa rahusaatkonnad saabusid Tartu 4. detsembril 1919, Eesti rahusaatkonna esimeheks oli määratud J. Poska, Nõukogude Venemaad esindas rahusaatkonna esimehena L. Krassin.

Kuna läbirääkimiste osapoolte nõudmised olid väga erinevad, kujunesid läbirääkimised raskeks, ähvardades isegi katkeda. Samal ajal alustasid Nõukogude Venemaa väed Narva all uuesti pealetungi, et sundida Venemaa diplomaatilise esinduse poolt rahuläbirääkimistel esitatud nõudmisi täitma.

Lepingu kohaselt tunnustas Venemaa Eesti iseseisvust igavesest ajast igavesti de jure, loobudes „igaveseks ajaks kõigist suveräänõigustest, mis olid Venemaal Eesti rahva ja maa kohta”.

Lepingu kohaselt ei laienenud Eestile endise Vene keisririigi võlgade tasumise kohustus.

Eesti ja Venemaa piir määrati kindlaks kuni 1940. aastani püsinud kujul, mille järgi kuulusid Eestile ka Narva-tagused vallad ja Petserimaa. Eesti vabanes kõigist kohustustest Venemaa ees ja sai Venemaa kullafondist 15 miljonit kuldrubla ehk 11,6 tonni kulda. Rahulepingu alusel opteerus Venemaalt Eestisse 38 000 eestlast. Vabadussõja lõpul oli Venemaal umbes 190 000 eestlast; rahulepingu kohaselt oli igal Venemaa eestlasel õigus Eestisse elama asuda.

Lepingupooled kohustusid mitte lubama oma territooriumil asuda teisele lepinguosalisele vaenulikke sõjavägesid või teise lepinguosalise riigi valitsemisele pretendeerivaid valitsusi (Eestis seetõttu Loodearmee).

Nõukogude Venemaa ei täitnud rahulepingut täielikult: takistati eestlaste opteerumist, suur osa

sõjategevuse ajal evakueeritud varadest, sealhulgas jäid tagastamata, lubatud kontsessioonid (näiteks metsa osas) jäid paberile, segakomisjonid ei lahendanud ühtegi tüliküsimust.

Tartu rahuleping oli Eesti Vabariigile esimene rahvusvaheline leping, Nõukogude Venemaast sai esimene riik, mis tunnustas Eesti Vabariigi iseseisvust. Tartu rahuleping silus mõlemale riigile teed rahvusvahelisse poliitikasse.

Eestil nappis tol ajal rahvusvahelist tunnustust. Ükski lääneriik ega Vene valgete võimukandja ei olnud 1920. aasta algul nõus tunnustama Eesti Vabariigi sõltumatust, kuna Eestit peeti enesestmõistetavalt Venemaa osaks.

Tartu rahulepingu sõlmimine näitas, et Nõukogude Venemaaga on võimalik läbirääkimisi pidada ja rahvusvahelisi lepinguid sõlmida. Tartu rahule järgnesid Venemaa rahulepingud Leedu,

Läti ja Soomega 1920.aastal ja Poolaga 1921. aastal.

Ajaloolase Enn Tarveli hinnangul nägid Vene bolševikud Tartu rahu üldiselt vaid ajutise takistusena millele pidi lõpu tegema peatselt Eestis ja läänes laiemalt algav revolutsioon. Lenin on Tartu rahu kohta öelnud “[...] see järeleandmine ei ole tehtud igaveseks”, olles kindel, et kohalikud töölised kukutavad siiski Eesti valitsuse ja loovad Nõukogude Eesti.

Üldiselt ei ole Nõukogude Venemaa ega ka NSV Liit täitnud ühtegi rahvusvahelist lepingut, välja arvatud juhul, kui need on riigile kasulikud või on olnud selleks sunnitud jõudude tasakaalu tõttu maailmas. Tänapäeval kinnitavad Venemaa esindajad küüniliselt, et Tartu rahu on kehtetu alates 1940.aastast, kui Eesti olevat „vabatahtlikult“ astunud Nõukogude Liidu koosseisu.

Kindral Jaan Soots 1880–1942

Jaan Soots sündis Küti talus Helme vallas Valgamaal 12.märtsil 1880. Isa Henrik oli taluperemees, kellel oli peres peale Jaani veel neli poega ja kolm tütart. Õppis aastatel 1888-1894 Helme valla- ja kihelkonnakoolis. Astus 1900. aastal vabatahtlikuna Vene sõjaväkke, õppis kuni 1904. aastani Vilno (Vilniuse) sõjakoolis, mille lõpetas nooremleitnandi auastmes (podporutshik). Osales Vene-Jaapani sõjas ja Esimeses maailmasõjas. Õppis aastatel 1910-1913 Keiserliku Nikolai Sõjaväeakadeemias ja teenis edaspidi juba staabikapteni auastmes erinevates staapides.

Esimeses maailmasõjas ülendati polkovnikuks ja teenis 1917.aastal Vene sõjaväe peakorteris Mogiljovis. Sõjas autasustati Sootsi mitme kõrge autasuga.

Seoses Vene sõjaväe lagunemisega revolutsiooni ajal osales aktiivselt eesti rahvusväeosade moodustamisel ja oli alates 15. detsembrist 1917 1. Eesti Diviisi staabiülem ja kuni Johan Laidoneri saabumiseni ka diivisiülema kohusetäitja. Vabadussõjas oli ta Laidoneri lähim kaastööline ja Ülemjuhataja Staabi ülem. 17.septembril 1919 sai kindralmajori auastme. Autasustati Vabadusristiga VR I/1.

6. detsembrist 1919 kuni 3. veebruarini 1920 osales Nõukogude Venemaaga Tartus peetud rahu läbirääkimiste Eesti poolse delegatsiooni töös.

Edasi oli tegev poliitikas parlamendi liikmena ja mitmes valitsuses sõjaministri ametikohal. Aastatel 1934-1940 oli ta Tallinna linnapea.

Jaan Soots vahistati NKVD poolt 20. septembril 1940-1941. aastal, pärast pikaajalist ülekuulamisprotsessi Tallinnas, veeti Venemaale, kus ta 6. veebruaril 1942 suri Ussollagis.

Jaan Soots elas Tallinnas aadressil Kreutzwaldi 11. Ta oli lisaks sõjalisele ja poliitilisele tegevusele ka bibliofiil ja numismaatik

Marssal Carl Gustaf Mannerheim ja eesti jalaväerügement nr 200 (JR 200)

27.jaanuaril 1951 suri Šveitsis Soome suurmees, kelle teened Soome iseseisvumisel ja selle säilitamisel on ülisuured. Veidi liialdades võib öelda, et Soome ainukese marssali isikus on liitunud Konstantin Pätsi, Johan Laidoneri, Jüri Uluotsa ja Johan Pitka parimad omadused. Väidetavalt suhtus isegi Stalin temasse sellise respektiga, et vaatamata sõjaaegsele vihasele propagandale jättis ta välja Soome „sõjakurjategijate“ nimekirjast ja võimaldas tal lahkuda välismaale.

Mannerheim juhtis Soome sõjaväe Talvesõjas ja Jätkusõjas ning tema ülemjuhatusel all sõdis ka eesti rahvusväeosa JR 200, mis moodustati ametlikult 8.veebruaril 1944.

Teises maailmasõjas vabatahtlikena Soome sõjaväes teeninud eestlastel on eriline koht meie ajaloos. Enamik neist oli sündinud ja kasvanud iseseisvas Eesti Vabariigis ja võitlus oma riigi eest oli neile endastmõistetav. Ja kuna paljudele eestlastele oli vastumeelne võidelda kahe Eestit okupeeriva totalitaarse kiskjariigi sõjaväes, valiti nn kolmas tee – demokraatliku Soome armee. Kuid suvel 1944, kui Punaarmee oli tunginud juba Eestisse ja ähvardas uus okupatsioon, tuli 90% soomepoistest siiski kodumaale tagasi - kuigi oli seejuures sunnitud painutama end uuesti Saksa võimu alla. Sest Eesti oli surmahohus ja teda oli vaja kaitsta iga hinnaga. Seda nad tegidki, nüüd juba Eesti Diviisi koosseisus, nende viimased võitlused olid silmapaistvad, ent ei suutnud väärata vallutajate suurt ülekaalu.

Kui soomepoisid ei oleks 1944. aasta suvel kodumaale tagasi pöördunud ja siirdunud sügisel otse Rootsi, oleks neil ehk olnud tõepoolest eriline maine kui kolmanda tee järgijatel. Kuid Eestis oleks kindlasti kinnistunud arvamus, et pigem oluaks tegemist ikkagi pigem kõrvalehoidjatega, kes ei soovinud kodumaad kaitsta – mis sest, et Saksa vormis. Just lahingud Eestis, eriti Tartu rindel, kindlustasid soomepoistele nende kõrge maine ja erilise koha Eesti ajaloos.

Soomepoiste hulgast on võrsunud üllatavalt palju tulevasi kirjanikke, kunstnikke, teadlasi ja

teisi vaimuinimesi. Võib vaid oletada, kui palju talente Eesti kaotas nende 336 Teises maailmasõjas langenud ja 166 vastupanuliikumises ja Nõukogude vangistuses hukkunud soomepoisi hulgas! Kokku käis Soome sõjaväest II maailmasõjas läbi umbes 3400 Eesti Vabariigi kodanikku.

Enne kui loodi eesti rügement Soome sõjaväes numbriga 200 (eestipäraselt 200. jalaväerügement, soomepäraselt JR 200 – jalkaväkirykmentti 200), tuli kõvasti vaeva näha. Suurema rahvusväeosa loomine oli keeruline nii sõjalisel kui ka poliitilisel põhjustel – eelkõige püüdis Soome hoida häid suhteid oma liitlase Saksamaaga (kelle okupatsioonitsoonist eestlased ju põgenesidki).

Esmalt moodustati eestlastest pataljon, mis on saanud tuntuks „Vallila pataljoni“ nime all. Tegelikult oli nimetatud väeosa Soome 47. jalaväerügemendi III pataljon ja selles teenis juba aastatel 1941-1942 paarkümmend Soomes elanud eestlast, osa neist endised Erna ja Hanko veteranid. Tänu pataljoniülema Claes Grippenbergi vastutulelikkusele kasvas eestlaste arv pataljonis 300-400 meheni ja oktoobrist 1943 kuni veebruarini 1944 tegutses pataljon rindel, kus hangiti positsioonisõja kogemusi. Muidugi kanti ka kaotusi – 23 eestlast langes võitlustes Rajajõel.

Üha suurema hulga noorte eestlaste saabumine tõi kaasa vajaduse moodustada neist suurem väeosa - eraldi rügement. Ühest küljest soovis seda eesti „aktivistide“ survegrupp – kapten Talpak, Eesti Vabariigi saadik Helsingis Aleksander Warma jt, teisest küljest leidsid ka eestlaste sõbrad ja toetajad Soome sõjaväe juhtkonnas, et eesti vabatahtlike suur hulk on piisav omaette rahvusväeosa loomiseks. Otsus langes juba 1943. aasta lõpus, ametlikult allkirjastas marssal Mannerheim korralduse 8. veebruaril 1944.

Väeosas olevad eestlased kandsid Soome vormi vasakul varrukal küünarnuki ja õla vahel sinimustvalget vapimärki.

MEENUTUSI AJALOOST

Jüri Uluots ja 1944. aasta mobilisatsioon

Rahva suhtumine Eesti Omavalitsuse poolt välja kuulutatud mobilisatsiooni oli esialgu kõhklev. Mobilisatsiooni õnnestumisele sai otsustavaks asjaolu, millise seisukoha võtab selles suhtes rahvuslik vastupanuliikumine ning rahva hulgas kõrget autoriteeti omav Eesti Vabariigi seaduslik peaminister, nüüd põhiseaduse kohaselt presidendi kohuseid täitnud professor **Jüri Uluots**.

1944. aasta veebruari alul kutsus Jüri Uluots kokku suurema koosoleku, millest võtsid osa mitmed vastupanuliikumiste gruppide ja poliitiliste erakondade esindajad. Otsus ei tulnud kergelt. Mitmed nooremad tegelased suhtusid sakslastesse ja nende toetamisse küllalt suure umbusuga. Kuid lõplik otsus oli üsnagi üksmeelne – seoses mobilisatsiooniga rahvuslike organisatsioonide ja erakondade poolt pöördumist rahva poole ei tehta. Küll aga toetatakse Jüri Uluotsa avalikku esinemist mobilisatsiooni toetamiseks.

Teatavasti on Genfi 1949. a. IV konventsiooni („Tsiiviilisikute kaitsmisest sõja ajal”) alusel keelatud okupatsioonivõimudel sundida okupeeritud maa kodanikke teenima oma relvajõududes. Samuti on keelatud igasugune propaganda kodanike vabatahtliku värbamise eesmärgil.

Kuid tookord oli tegemist oma territooriumi ja rahva kaitsmisega ning N. Liidu poolt Eesti vastu suunatud agressiooni tõrjumisega, milleks poliitiliste erakondade ja organisatsioonide toetusel kutsus eesti rahvast üles Eesti Vabariigi seaduslik esindaja kes, seoses president K. Pätsi küüditamisega, oli nüüd Vabariigi presidendi kohustes.

Vastupanuliikumiste gruppide ning poliitiliste erakondade esindajate poolt vastu võetud otsuse põhjal pöördus professor Jüri Uluots 7. veebruaril 1944 radiokõnega rahva poole üleskutsega – minna kaasa mobilisatsiooniga, et takistada kogu jõuga punavägede uut sissetungi Eestisse. Esinemine toimus intervjuu vormis, kus küsitlejaks oli saate toimetaja Jaan Kitzberg. Selle üleskutsega kuulutas peaminister koos Saksa relvajõududega võitlevate eesti väeosade tegevuse vabadusvõitluseks, kus eesti sõjamehed, kaitstes oma kodumaa piire Nõukogude Venemaa agressiooni eest, täitsid oma kodanikukohust.

Arvestades Eesti idapiiril valitseva olukorra ohtlikkust ja seda, et eesti rahval puudus selge ülevaade tegelikust olukorrast, omas prof. J. Uluotsa üleskutse väga olulist tähtsust. See toodi ära kõikides Eestis ilmuvates ajalehtedes ja sellel oli suur mõjujõud rahva senise kahtleva suhtumise muutmisel toimuvasse mobilisatsiooni. Alljärgnev intervjuu avaldati „Eesti sõnas”, 8.vebruaril 1944 esiküljel.

„Praegune olukord on eesti rahvale äärmiselt tõsine” ütleb prof. J. Uluots

„Iga eesti rahva liige on praegusel saatusraskel ajal oma rahva saatuse kaasa otsustaja.” „Ainult ühiselt ja koondatud jõul saab rahvas endakaitset teostada.” „Mobilisatsioon peab toimuma just praegu”

Eile õhtul andis ringhäälingu Tallinna saatja edasi intervjuu prof. Jüri Uluotsaga. Selles usutluses avaldas J. Uluots oma seisukohti praeguse

olukorra suhtes, puudutades lähemalt hädaohtu, mis eesti rahvast tõsiselt ähvardab, tarvet koondatud jõuga ennast kaitsta, mobilisatsiooni läbi viimise vajadust jne. Avaldame allpool usutleja poolt esitatud küsimused ja prof. Uluotsa vastused nendele.

Mis teie, härra prof. Uluots, peate eesti rahva praegusel ajal kõige tähtsamaks?

Mina arvamise järgi on käimasolev Teine maailmasõda eesti rahva kohta praegusel ajal kõige tähtsam sündmus. Sellepärast et sõjasündmuste käigust ja tulemustest sõltub eesti rahva lähem ja kaugem tulevik ning eriti just olevik.

Miks peate sõda just eesti rahva oleviku kohta tähtsaks?

Sellepärast et sõjasündmustik ei seisa enam Eesti maa-alast kaugel, vaid ulatub uuesti Eesti piiridesse. Kui bolshevistlikul Venel läheks korda veel kaugemale Eesti pinnale tungida, siis praeguse idas tarvitatava sõjapidamisviisi järgi on teada, mis sünniks. Kogu Eesti maa-alal talud ja külad, alevid ja linnad põletatakse ning rahvas hävitatakse või viiakse võõrastesse maadesse.

Niisiis teie peate praegust olukorda eesti rahvale väga tõsiseks?

Jah, pean praegust olukorda eesti rahvale äärmiselt tõsiseks, üheks kõige tõsisemaks, mis eesti rahva ajaloos üldse on olnud, Eesti rahva elu ja surma küsimus on otsustamisel.

Kes on otsustajad?

Suured rahvad ja riigid oma tohutute sõjajõududega näivad olevat esmajoones otsustajad.

Kas teie tahtsite ütelda, et väikesed rahvad ei ole oma saatuse üle kaasa otsustajad?

Palun minu eelmist ütlust mitte valesti mõista. Minu arusaamise järgi ka vähemad ja väikesed rahvad on esinenud ja esinevad maailmaajaloos sama paratamatusega nagu vähemad, väikesed ja äärmiselt väikesed kehad ja kehakesed taevalaotuses, taime- ja loomariigis ning ka kõigil neil on oma elutungid ja õigused elule targalt korraldatud maailmakorras.

Kas teie arvate, et mobilisatsioon on tarvilik praegu, hoolimata sellest, et Saksa sõjaväed ja võimud on meie maal?

Minu arvamise järgi mobilisatsioon peab toimuma just praegu. Eesti ja Saksa vahekorrad saa-

vad leida korraldamist edaspidi. Sõjalist jõudu on praegu vaja. Kui kommunistlik võim meie maa ja rahva vallutab, siis on kõik kadunud: ei ole siis võimalik eestlastel ennast mobiliseerida ega ka eestlastel midagi korraldada.

Kas Teie peate võimalikuks ka teissuguseid mõtteid ja väiteid mobilisatsiooni suhtes?

Olen kõiki mõeldavaid mõtteid ja väiteid selles suhtes kaalunud. Praegu midagi ei kaalu üles vajadust mobilisatsiooni teostada.

Kas te tahate sellega ütelda, et mobilisatsioonil on veel rohkem tähendust kui eespool toodud maa rahva endakaitse idast tuleva kommunistliku rünnaku vastu?

Jah, ma tahan rohkemgi ütelda. Mobilisatsiooni heal kordaminekul ja selle tulemusena rohkel arvul kogunenud, võimalik uil hästi relvastatud ja oma maa ja rahva piire ja eluaset kaitsvail Eesti sõjalistel jõududel oh hoopis suurem tähendus, kui seda siin avaldada jõuaksin ja saaksin. Paluksin selles puhtes olla täiesti veendunud.

Kas te tahate viimase ütelusega vihjata sellele, mis juba algul ütlesite, nimelt, et praegune aeg on otsustav Eestile mitte ainult oleviku, vaid ka tuleviku suhtes? Teie tahate sellega ütelda, et ka praeguses tohtus sõjalises heitluses ja selle heitluse tulemustes on ka väikestel rahvastel oma osad täita ja nad on sündmuste käigus ja lõpptulemustes kaasa otsustajad?

Jah, olete mind täiesti õigesti mõistnud. Tahaksin ütelda veel rohkemgi. Minu arusaamise järgi suured rahvad ja riigid tekivadki ja püsivad sel viisil, et nad vähemal- : tele ja väikestele rahvastele on oma eluõigused võimaldanud. ja nõnda loonud suuremaid jõude ka sõjalisteks heitlusteks.

Kas teie seega arvate, et ka eesti rahvas on praegusel otsustaval ajal oma saatuse kaasaotsustaja?

Täiesti kindlasti on eesti rahvas oma praegusel saatusraskel ajal oma saatuse kaasaotsustaja. Ja ka iga eesti rahva liige on kaasaotsustaja.

Kuidas teie seda kaasaotsustamist mõtlete?

Mõtlen seda nõnda palju kui see otsustamine eesti rahvale ja tema liikmetele on võimaldatud.

Kas ma tohiksin paluda mõnele üksikküsimusele vastust?

Palun.

Praegu toimetatakse mobilisatsiooni ja kas teie ei avaldaks oma arvamist selle kohta?

Varem juba ütlesin, et praegu on eesti rahvas äärmiselt tõsisel olukorras. Ka kõige vähema olevuse ja kõige väiksemagi rahva ürgne ja loomulik õigus on ennast kaitsta ründamise vastu. Üksikult või väikeste hulgakestega ei jõuta ennast kaitsta. Ainult ühiselt ja koondatud jõul saab rahvas endakaitset teostada. Seepärast toetan täielikult mobilisatsiooni head kordaminekut. Mõtlen, ei sel viisil eestlased omaendi jõududega on vajaduse kohaselt võimelised kaitsma oma maad ja oma rahvast, oma isasid ja emasid, oma õdesid ja vendi, oma poegi ja tütreid.

Tahan ütelda järgmist: Millisel viisil me oma rahva elu tulevikus ka ei kujutaks ja millist head ja ilusat Eestit me ka omas mõttes ja südames ei kannaks kui oma kallimat vara, on kõige selle tulevase elava Eesti eeltingimuseks ikka see, et kommunistlik nõukogude võim meie maale ei pääseks kuni rahu saabumiseni ja selle rahu kindlustamiseni. Seda ei tohi me ka ühekski sekundiks unustada, muidu eksime rängalt ja hukkume olevikus ühes oma tulevikulootustega. Kui meie aga seda ei unusta ja praegu kiiresti ja targalt talitame, siis minu parema arusaamise järgi täituvad Eesti lootused ka tulevikus ja Eesti püsib. Jumal aita eesti rahvast ja igat tema liiget!

26.03.2021 avatakse Võrumaal Mõnistes mälestussammas Eesti metsavendadele. Samba autoriks on Hugo Sturm (14.08.1891-24.12.1979). Sturm osales nii Esimeses- kui ka Teises maailmasõja ning Vabadussõjas Kuperjanovi partisaanide üksuses. Autasustati 15.09.1920 VR II/3. 1944. aastal hakkas metsavennaks, sellel ajal valmiski tal puidust skulptuur Eesti metsavendadele. Oli mõistetud 25 aastaks vangi, vabanes 1956. aastal. Sturm tegeles aktiivselt kunstiga - ta lõi naivistlikus stiilis puidust taieseid ja õlimaale.

Hugo Sturm on maetud perekonna kalmistule Palamusel.

Tiit Põder

Paju lahingu mälestusmärk

MEENUTUSI AJALOOST

Julius Kuperjanov ja Paju lahing 30.-31. jaanuar 1919

Paju lahing oli Vabadussõja algperioodil üks tuntumaid relvakokkupõrkeid punastega ja seejuures mitte venelaste, vaid punaste lätlastega. Käesoleval aastal möödus lahingust 102 aastat.

Paju lahingul oli oluline osa Eesti rahvaväe 1919. aasta jaanuari algul alanud vastupealetungis Lõuna-Eesti puhastamiseks vaenlasest. Tänu leitnant Julius Kuperjanovi langemisele selles kuulsas lahingus ja tema kultuslikule staatusele meie sõjaajaloos on tegemist ühe põhjalikumalt läbiuuritud episoodiga Vabadussõjas ja samas on see rohkete ohvrite tõttu

tekitanud ka palju vaidlusi. Võib isegi öelda, et tegemist on eestlaste jaoks kõige tuntuma Eesti pinnal toimuva Vabadussõja lahinguga.

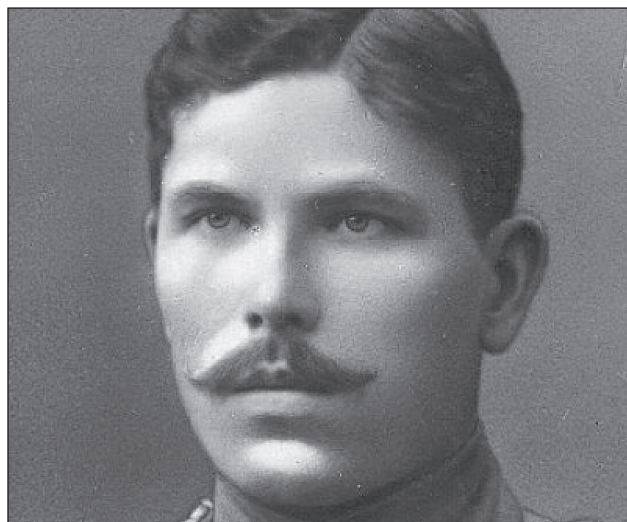
Lahingupaik ise - Paju mõis (läti keeles Liellugazi) - asub Valgast 7 km põhja pool. Olulise raudteetranspordisõlme Valga (Petrograd-Pihkva-Valga-Riia liin) kaitsmiseks ja eestlaste peatamiseks koondas Punaarmee kiiruga lisavägesid. Nende hulgas saadeti meie vägede vastu ka läti punakütid, kelle võitlusvõime oli teistest Punaarmee üksustest märksa kõrgem. Tõsi, Paju lahingust võttis osa suhteliselt väike väeosa.

Vabadussõja kuulsaim (loodetavasti igale tõelisele eestlasele tuntud sõjamees) Julius Kuperjanov oli väga noor ohvitser, kuid oma lühikese elu jooksul jõudis ta Eesti heaks rohkem teha, kui paljud teised „tegelased“ kogu oma pika elu jooksul. Surmahetkel oli ta kõigest 24-aastane. Julius oli nn venemaa-eestlane, tema esivanemad rändasid Eestist Venemaale 19. sajandil ja tulevane kangelane sündis Pihkvamaal Lahhova külas (mis asub Läti piirist ida pool) 1896. aastal. Kui poiss oli 9-aastane, kolis perekond Eestisse tagasi ja asus elama Vana-Kuuste piirkonda. Eraelus töötas Kuperjanov enne sõjaväkke võtmist külakooli õpetajana. Kuid sõjaväes avaldusid tema võimed peagi. Petrogradi lipnikekooli lõpetanud Kuperjanov sõdis sakslaste vastu Vene Impeeriumi sõjaväes, sai mitu korda haavata ja rohkelt autasusid. Eesti rahvusväeosade loomise ajal teenis leitnant Julius Kuperjanov Tartu tagavarapataljonis. 1918. aasta Saksa okupatsiooni ajal organiseeris aktiivselt Tartumaal omakaitset ja moodustas Vabadussõja algul omanimelise partisanisalga, millest kasvas välja Kuperjanovi Partisanide Pataljon, mille eesotsas võideldi aktiivselt punaväe vastu.

30. jaanuaril lõi vastupealetungile tulnud 7. läti punakütipolgu III pataljon õhtul kell 23.00 Kuperjanovi Partisanide pataljoni Paju mõisast välja ning järgmisel päeval kell 10.45 sai Julius Kuperjanov operatsiooni üldjuhilt Soome Põhja Poegade rügemendi ülemalt kolonel (soome keeles eversti) Hans Kalmilt käsu see tagasi vallutada.

Lahingu algfaasis keskpäeva paiku oli see seotud suurte raskustega – meie soomusrongid ei saanud purustatud sildade tõttu rünnakut toetada, kuigi on väidetud, et suurtükitud oleks saanud kasutada ka sealtmaalt, kus rongid seisis? Vahemaa oli kõigest 3 kilomeetrit.

Samuti ei olnud veel kohale jõudnud soomlaste Põhja Poegade rügement, kes üritas ära lõigata punaste taganemisteid. Kuperjanovlaste rünnakut, mis algas Kalmi juhtimisvigade tõttu alles kell 12.40, toetas soomlaste suurtükipatalrei, mõisa kaitsjaid abistas kaugemalt distant-

Julius Kuperjanov

silt üks punaste soomusrong kuulipildujatulega ja üksainuke suurtükk, mille tuli oli ebatäpne. Hommikul ka soomusauto (kuid see sai kohe lahingu algfaasis tabamuse soomlaste suurtükimürsust ja langes rivist välja). Samuti pakkusid Paju mõisa kivihooned soodsaid kaitsevõimalusi. Lisaks olid ründajad kaitsjatega võrreldes arvulises vähemuses. Sel ajal (kell 13.15) saigi vaenlase kuulidest surmavalt haavata Julius Kuperjanov. Punaste levitatud legendid, mille kohaselt tulistasid teda selja tagant omad mehed, ei pea paika.

Põhja Poegade rügemendi I pataljon leitnant Hannula juhtimisel jõudis kuperjanovlastele appi kell 13.30 ja Paju mõis vallutati peale pikemat aega kestnud rünnakukatseid ägedas käsitsivõitluses õhtul kell 16.30. Lätlastel õnnestus suhteliselt väikeste kaotustega Valga suunas taganeda ja pealetungijatel ei jätkunud enam jõuvarusid nende jälitamiseks. Seejuures tapsid soomlased ka kõik taganenud lätlaste poolt haavatuna mahajäetud punakütid ja eksikombel või lahinguagaruses ka 8 keldrisse varjunud mõisatöölisi.

Otseselt Paju mõisas võitlesid ühelt poolt 7. läti kütipolgu III pataljon koos mõnede tugiüksustega (600-800 meest) ja meie poolt Kuperjanovi partisanide pataljon (300 meest) koos Soome Põhja Poegade rügemendi ühe pataljoniga (600-700 meest) – kokku ehk poolteist

kuni kaks tuhat sõjameest, keda toetas kaks suurtükki ja 5 kuulipildujat. Punastel eespool juba mainitud üks soomusrong, üks soomusauto, üks suurtükk ja 12 kuulipildujat.

Puudustele vaatamata on see lahing üks meie kaunimaid episoodide Vabadussõja algperioodist ja seejuures kõige ohvriterohkem. Osavõtjate ja ohvrite arvuga on 20. sajandi autorid sageli liialdama kippunud. Tänu ajaloolase Urmas Salo hoolikale uurimistööle saame nüüd öelda, et surmasaanutena kaotasime raskes Paju lahingus 48 meest (eestlasi 20 ja soomlasi 28, kaasa arvatud haavadesse surnud), visa vastupanu osutanud läti punakütid aga pääsesid kõigest 28 langenu, haavatuna tapetu ja teadmata kadunuga. Peale selle oli võitlevatel pooltel veel 2 korda rohkem haavatuid.

Suurte kaotuste põhjuseks oli pealetung lagedal väljal päevavalges hästi varjunud vaenlase vastu, rünnak allüksustega eri aegadel, s.t. üldjuhtimise vead ja ka ajutiselt nõrk suurtükiväe toetus. Alusetult on suurtes kaotustes süüdistatud J. Kuperjanovit ning varjatud seda, et lahingu käiku sai muuta vaid H. Kalm.

Paju lahingu tähtsus oli eelkõige selles, et see tõi kaasa Valga langemise Eesti vägede kätte järgmisel päeval ilma võitluseta. Samuti andis see Eesti sõjaajalukku ühe kõige kuulsama langenud sõjasangari. Hiljem lisandusid Julius Kuperjanovile veel Anton Õunapuu, Reinhold Sabolotnõi, Anton Irv, Johannes Luiga, Herbert Pinka. Enne Kuperjanovit oli aga juba langenud mitte nii tuntud Jaan Naaris.

Otseselt Paju mõisas võitlesid ühelt poolt 7. läti kütipolgu III pataljon koos mõnede tugiüksustega (400-600 meest) ja meie poolt Kuperjanovi partisanide pataljon (300 meest) koos Soome Põhja Poegade rügemendi ühe pataljoni (700 meest) – kokku ehk poolteist tuhat sõjameest,

Puudustele vaatamata on see lahing üks meie kaunimaid episoodide Vabadussõja algperioodist ja seejuures kõige ohvriterohkem. Osavõtjate ja ohvrite arvuga on 20. sajandi autorid sageli liialdama kippunud. Tänu ajaloolase Urmas Salo hoolikale uurimistööle saame nüüd öelda, et surmasaanutena kaotasime raskes Paju lahingus 48 meest (eestlasi 20 ja soomlasi 28, kaasa arvatud haavadesse surnud), visa vastupanu osutanud läti punakütid aga pääsesid kõigest 28 langenu, haavatuna tapetu ja teadmata kadunuga. Peale selle oli võitlevatel pooltel veel 2 korda rohkem haavatuid.

Suurte kaotuste põhjuseks oli pealetung lagedal väljal päevavalges hästi varjunud vaenlase vastu, rünnak allüksustega eri aegadel, s.t. üldjuhtimise vead ja ka ajutiselt nõrk suurtükiväe toetus. Alusetult on suurtes kaotustes süüdistatud J. Kuperjanovit ning varjatud seda, et lahingu käiku sai muuta vaid H. Kalm.

Paju lahingu tähtsus oli eelkõige selles, et see tõi kaasa Valga langemise Eesti vägede kätte järgmisel päeval ilma võitluseta.

MEENUTUSI AJALOOST

LÜHIKE ÜLEVAADE ÖÖLAHINGULENNU- ÜKSUSTE LOOMISEST JA ARENGULOOST II MAAILMASÕJA AJAL NÕUKOGUDE JA SAKSA ÕHUJÕUDUDES IDARINDEL AASTATEL 1941–1944

Hendrik Arro

Ülalräägitut kinnitavad tabelis 2 esitatud andmed. Nagu nendest nähtub, jõuti 1944.a. septembri lõpuks täielikult Ju-87-tele üle viia 9 öölahingulennusalka ja veel 8 olid üleviimisel. Paraku jäi Ju-87-tega varustatud öölahingulennuüksuste lennukite arv ettenähtust tunduvalt väiksemaks ja moodustas näiteks lahinguvalmis lennusalkadel ainult 80% ettenähtust (144 lennukit ettenähtud 180 asemel), kusjuures lahinguvalmis lennukite arv oli 75% olemasolevatest.

Suur osa tegutsevatest öölahingulennusalkadest jätkas aga lendamist vananenud lennukitüüpidel.

Pisut öölahingulennuüksuste tegutsemisest ja efektiivsusest

Nagu öölahingulennuüksuste nimetuski näitas, tegutsesid nad rindeolukorras (kui ei olnud tegemist partisanidesvastase võitlusega) põhiliselt öösiti. Tavaliselt lennati välja pimeduse saabudes ja lahingulennud lõpetati ilma valgenedes. Lahingulendude läbiviimise eelduseks oli, et ilm oleks visuaalseks orienteerumiseks sobiv. Sihtmärkide loetelu oli õige laialdane – nendeks olid teadaolevad vastase vägede koondumiskohad, vastase järelvedu rindelähedastes piirkondades, suurtükiväeasendid, teederistid, raudteejaamad ning -sõlmed, sillad jne. Eesmärgiks oli pideva öise pommitamisega vastase väeosade häirimine ja varjuma sundimine ning liikluse takistamine teedel. Sihtmärgid kooskõlastati

maavägedega. Lisaülesandeks öölahingulenduritele oli visuaalse luure teostamine, et täiendada andmeid vastase paiknemise ja liikumise kohta ning leida sobivaid sihtmärke päevasteks õhürünnakuteks.

Lahingulennud toimusid paljude lennukitega rindelähedastelt lennuväljadelt n.-ö. jooksvalt (nn. rulluv rünnak – lennukid startisid üksteise järel pidevalt), kusjuures lendurid sooritasid mitu lahingulendu öö jooksul (olenevalt aastaajast ja ilmastikutingimustest kõikus ühe öö jooksul sooritatud lendude arv 1-2 kuni isegi 10-ni). Lahingulennu kestuseks oli, olenevalt konkreetsetest tingimustest, 0,5-2,5 tundi. Keskmiseks lahingulennu kestuseks oli ca 1 tund. Tavaliselt oli ühe lennuki poolt lahingulennul allaheidetavate pommide kaal kõige enam öölahingulennukitena kasutusel olnud lennukitüüpide (Ar-66, Go-145) puhul 100-150 kg, samal ajal kui näiteks He-46 ja Fw-58 võisid isegi kuni 200 kg pomme kaasa võtta.

Tavaliselt kasutasid öölahingulennukid Ar-66, Go-145 ja He-46 50 kg-seid fugass- või kildpomme. Vastase väeosade paiknemiskohti rünnates kasutati lisaks eelnimetatud pommidele ka nn. „Abwurfbehälterid”, mis kujutasid endast pommikujulisi kesti, millesse oli paigutatud tavaliselt umbes 1-10 kg-sed kild- või süütepommid (pommide kaal ja tüüp võis varieeruda). Pärast pommi päästmist kukkus selline „Behälter” mõned sekundid ja avanessis, „Behälter” sisu, väikesed pommid aga paiskusid laiali ning nende

kukkumispiirkond haaras maapinnal suure ala. Selliste „Behälterite” heitmiskõrgus oli soovitatavalt üle 1000 m, et pommikesed jõuaksid küllaldaselt hajuda. Lisaks lennuki alla riputatud pommidele, võeti sageli kaasa ka veel väikesi (kuni 10 kg) pomme, mida pardalaskur käsitsi üle parda loopis. Väiksema kandevõimega lennukite puhul, nagu näiteks Ar-66 jne., oli kasutatavaks „Behälter” tüübiks tavaliselt AB70 (70 kg-ne „Behälter”), samal ajal kui näiteks Ju-87-d kasutasid ka „Behältereid” AB250 ja AB500. Üldiselt oli „Behälterite” mõju vastase elavjõu ründamisel suurem kui samasuurte kildpommide puhul.

Et ettekujutust saada, kui suur oli ühe öö jooksul näiteks lennusalga poolt vastasele alla heidetavate pommide kogus ja kaal, vaatleksime näiteks järgnevalt olukorda, kus lennuskal on varustatud Ar-66-tega, salga lahinguvalmis lennukite arv on 15 ja ilmastikutingimused võimaldavad ühe öö jooksul igal lennukil sooritada 5 lendu. Seega moodustab lennusalga poolt sooritatud lahingulendude arv kokku 75 lendu. 100 kg pommikoorma (2x á 50 kg) puhul on allaheidetud pommide arvuks 150 ja kaaluks 7500 kg, kolme pommiga lennates on pommide arvuks aga 225 ja kogukaaluks 11250 kg. Antud juhul on oluline aga ka see, et neid pomme ei heidetud vastasele alla korraga (lühiajaline tugev efekt), vaid pommitamine toimus pidevalt kogu öö jooksul, mis sundis vastast kogu aeg häireolukorras olema.

Vastase ründamine toimus Ar-66, Go-145 ja He-46 poolt tugevalt kaitstud sihtmärkide puhul tavaliselt 1000-2000 m kõrguselt, samal ajal kui vähemkaitstud sihtmärkide puhul oli pommiheitmiskõrguseks enamasti 400-800 m. Kuid on teada, et eriolukordades, näiteks vastase läbimurde puhul, lennati isegi ilmastikuoludes, kus pilvede kõrguseks oli ainult 200 m. Lisaks pommidele heitsid öölahingulennuüksused vastasele sageli alla veel lendlehti ja muid propagandamaterjale.

Pärast mitmete öölahingulennugruppide üleminekut Ju-87-tele selgus peagi, et Ju-87 sobib öölahingulendudeks suurepäraselt. Suur pommi-laadung (kuni 1000 kg), pardarelvade ja raadioside olemasolu laiendas rünnakuvõimalusi ja suurendas rünnakute efektiivsust. Meeskondade

ümberõpetamine Ju-87-tele öiseks lendamiseks toimus tänu Ju-87 headele lennuomadustele ning lennukist avanevale avarale vaateväljale suhteliselt kiiresti. Ka rünnaku sihtmärkide leidmine ei valmistanud hea lennuilma puhul öösi erilisi raskusi. Kaotused olid aga tunduvalt väiksemad kui päevaste lahingulendude puhul.

Ehkki öölahingulennud toimusid põhiliselt ilmastikutingimustes, mil visuaalne navigatsioon oli võimalik, võis siiski juhtuda, et ilma ootamatu halvenemine seadis lendurite ette tõsisid orienteerumisprobleeme. Ka mõningad maastikud ei olnud markantsete, öösel piisavalt hästi eristatavate objektide puudumise tõttu visuaalseks navigeerimiseks just kõige sobivamad. Seetõttu, et öist navigeerimist hõlbustada, kasutasid saksalased moodust, kus rinde tagalasse, umbes 20-30 km kaugusele üksteisest paigutati spetsiaalsed signaalmajakad, nn. plinkmajakad (Morse-Kennfeuer), mis valgussignaali andsid pidevalt mingeid kindlaid morsetähti. Samuti kasutati ka helgiheitjaid, mille kiir oli kindlalt suunatud. Nende majakate või helgiheitjate asukoht oli lenduritele teada ja hõlbustas seega navigeerimist.

Mis puudutab vastase kergest õhutõrjet, siis üldiselt loeti, et selle mõju oli kõrgustel üle 1800 m öölahingulenduritele suhteliselt väike (asi olenes väga suurel määral muidugi sellest, kui massilise õhutõrjega oli tegemist). Tavaliste jalaväerelvade mõju ulatuseks loeti kuni 800 m. Olenevalt sellest, kui tugeva ja massilise õhutõrjega oli sihtmärk kaitstud, tuli valida ka lennukõrgus. Nagu praktika näitas, vastase öiste hävitajate tegevus öölahingulendureid eriti ei ohustanud, sest kerged ja aeglased, kuid hea maanööverdusvõimega öised pommitajad ei olnud öistele hävitajatele pimeduses kuigi kergesti tabatavad. Üldiselt võib öelda, et kaotused vastase õhutõrje tegevuse tõttu kujunesid öölahingulennuüksustele suhteliselt väikesteks.

Väga suurt ohtu öölahingulenduritele kujutas aga ilmastikutingimuste ootamatu halvenemine lahingulennu jooksul. Tavaliselt loeti, et ilma raadionavigatsiooniseadmete ja kunstliku horison-dita lennukite, nagu Ar-66 ja Go-145-te jaoks on ilm öölendudeks sobiv, kui tulede nähtavus oli vähemalt 15 km, pilvede alumine piir oli mitte

vähem kui 500 m, sademeid ning udu ei olnud ja tuule kiirus maapinna lähedal ei ületanud 50 km/h. Sõjaaja tingimustes, kus ilmaennustamine oli usaldusväärsete andmete puudumise tõttu küllaltki raske, olid aga küllaltki sagedased ootamatud ilmapuudused. Peale tulnud udu või tugevad sademed võisid nähtavuse väga kiiresti viia praktiliselt nullini, mis muutis lennuki piloteerimise olukorras, kus põhilisteks lennukil olevateks mõõteriistadeks olid pöörangu-kallakunäitaja, kiirusmõõtja, variomeeter, magnetkompass ning kõrgusmõõtja, vägagi komplitseerituks, rääkimata navigeerimisest. Talvetingimustes võis lisaks sellele lendamise ohtlikuks muuta ka lennuki jäätumine. Väga ohtlikuks sai ka pinnaudu tekkimine lennukil, mis ei võimaldanud õigesti lennuki kõrgust hinnata ning võis maandumise muuta praktiliselt võimatuks. Kõik see tingis selle, et ilmastikust tingitud kaotused olid öölahingulennuüksustes tihti suuremad, kui vastase tõrjetulest tingitud. Isegi lennuüksuste abistamiseks mõeldud väeosade ebaõige tegevus võis põhjustada ohvreid. Nii näiteks on teada juhtumid, kus lennukil lähedal paiknevate oma helgiheitjate tegevus, mis lennuki maandumisele tulles ootamatult kiirtevihku võtsid, põhjustas lenduri pimestamise ja lennuki allakukkumise ning lenduri hukkamise.

Öölahingulenduri elu tegi mõnevõrra riskantsemaks, võrreldes päevase lendamisega, ka asjaolu, et olukorras, kus tekkis vajadus hädamaandumiseks, oli sobiva platsi leidmine ja sellel õnnelik maandumine öises pimeduses enam kui küsitav. Enamasti lõppes maandumiskatse lennuki suurema või väiksema vigastusega ja meeskonna saatus olenes õnnejumala tahtest. Seetõttu tuli vahel ette olukordi, näiteks kas või halva ilma korral, kus lendur pidi oma elu päästmiseks ka täiesti korras lennuki puhul kasutama langevarju, kui nähtavust polnud ning kütus hakkas lõppema. Ega see pimedasse öösse hüppamine ka eriti ohutu asi ei olnud, aga Talvetingimustes põhjustas lisaks kõigele muule suuri ebamugavusi ja ohte lahtiste masinatega lennates veel ka võimalik näo või jäsemete külmumine.

Öölahingulendurite tegevus oli tihedalt seotud maavägedega. Ehkki lennukäsud öölahingu-

lennuüksustele anti lennuväestaapide poolt, olid need maavägedega kooskõlastatud ja toimusid vastavalt nende „tellimusele”. Liikuva rindejoone puhul, rünnaku või taandumise tingimustes oli aga omade ja vastaste eristamine ilma raadiosidevahenditeta öölahingulennukite poolt öises pimeduses tihti küllaltki raske, sest olukord võis muutuda küllaltki kiiresti ja rindejoon erineda sellest, mis lendurile enne väljalendu teada oli antud. Seetõttu oli väga oluline, et oma lennukite sihtmärgile peale- ja tagasilennuteed oleksid eelnevalt maavägede ja õhutõrjega kooskõlastatud, samuti signaalid, millega maaväeüksused andsid lennukitele teada, et tegemist on oma vägedega. Loomulikult oli oluline, et ka maavägede üksused oleksid teadlikud olnud lennuüksuste tegevusest. Siin kasutati oma lennukite tunnusest spetsiaalseid tunnustulesid, millega maavägedele oma lennukitest teada anti. Kasutati ka spetsiaalseid tunnusrakette. Sellele vaatamata esines juhuseid, kus oma õhutõrje tulistas oma lennukid. Oli ju selliste lennukite nagu Fw-58 siluett ööpimeduses kergesti segiaetav Nõukogude Liidus kasutusel oleva lennuki DC3/PS-84 siluutiga, Ar-66 ja Go-145 siluett aga U-2 siluutiga.

Lõpuks, kui rääkida öölahingulendurite tegevuse efektiivsusest, siis võib kohata erinevaid arvamusi. Tõsiasi on, et enamasti ei olnud öölahingulenduritel öises pimeduses võimalik oma tegevuse tagajärge adekvaatselt hinnata, kui juhuslikult pommitabamusest just midagi suuremat õhku ei lennanud või põlema ei süttinud. Enamasti saadi ainult ette kanda, kas pommid tabasid ettenähtud sihtmärki. Mõnikord andsid päeval järgnenud õhuluure tulemused infot selle kohta, mis oli toimunud, kuid ega alati „järelkontrolli” ju ei tehtud. Ka maaväeüksused ei saanud alati objektiivset hinnangut öölahingulendurite õiste rünnakute tulemustele anda, sest sihtmärgid paiknesid sageli mitmekümne kilomeetri kaugusel teisel pool rindejoont. Mõnikord oli see aga siiski ka võimalik, kui näiteks õhurünnaku tulemusel mõni vastase suurtükipatarei välja langes või kardetud rünnak tulemata jäi.

Järgneb

Uued raamatud

Soovi korral küsida Eevi Laula või Marek Nummu käest.

Hanno Ojalo
KIBEDA LÕPUNI. Luftwaffest Eesti Diviisi ridadesse.
160 lk, kõvade kaantega, värvipiltide poolpoogen.
ISBN 9789916951750

Hind 10,00

Tutvustus

Raamat annab ülevaate Teises maailmasõjas Luftwaffes teeninud eesti lenduritest, lennuväelastest ja lennuväepoistest. Sõja lõpukuudel viidi nad üle Eesti Diviisi koosseisu.

Juttu tuleb ka lennukitest, millel eestlased lendasid, põgenemisest Rootsi ja sõjavangipõlvest läänes ja idas.

Ranno Sõnum, Mati Õun, Hanno Ojalo
TALLINNA MEREKINDLUS TEISES MAAILMASÕJAS.
144 lk, kõvade kaantega.
ISBN 978-9916-9517-6-7

Hind 10,00

Tutvustus

Tallinna merekindlus koosnes 1939.aastal Aegnal, Naisaarel, Suurupis ja Viimsis paiknenud rannapatareidest. Raamatus kirjeldatakse merekindluse relvastust, struktuuri ja juhtkonda, kindluse ülevõtmist NSV Liidu poolt 1940.aasta suvel ja rannakaitse suurtükkide osalust Tallinna lahingus augustis 1941. Samuti antakse ülevaade Tallinna ranna- ja õhukaitsest Saksa okupatsiooni ajal 1941-1944 ja soomlaste osalusest selles.

VILMA JÕESALU

12.mai 1925 – 12.jaanuar 2021.

Vabadusvõitlejate ridadest lahkus jäädavalt Vilma Jõesalu.

Leiname ja avaldame kaastunnet omastele. Ärasaatmine toimub pereringis.

Vilma sündis 12.mail 1925 aastal Tallinnas. Tema isa Aleksander, oli tööl Narva maanteel asuvas Markel Makarovi Lauavabrikus metsapraakerina, ema oli koduperenaine.

1929.aastal sündis Vilmale vend Heino. Mõlemad lapsed käisid ka lasteaias.

Pere elas Kadriorus Jakobsoni tänaval. Kooli läks Vilma Lenderi Tütarlastergümnaasiumi.

Kui saabus saatuslik 1944.aasta, oli Vilma 19 aastane. Tallinna Märtsipommitamise ajal sai nende maja tabamuse ja pere oli sunnitud kolima Lagedile sugulaste juurde.

Sügisel, peale Punaarmee uut okupatsiooni, otsustas Vilma koos oma sõbraga Soome põgeneda. See üritus jäi aga katki, kuna keegi organiseerijate hulgast oli äraandja ja kogu seltskond võeti kinni. Nii sattus Vilma Patarei vanglasse, kus neid hulk päevi üle kuulati. Lõplik otsus – 10 aastat vangistust ja asumisele saatmine Kaug – Itta Magadani oblastisse.

Kolõma vangilaagris õppis Vilma meditsiini ja temast sai laagri meditsiinitöötaja. Ta abistas nii operatsioonide juures, võttis vastu sünnitusi kui ka töötas kohalikus ambulatooriumis.

Laagris abiellus Vilma Teodor Ersiga, kes oli kunagine Vanemuise teatri näitleja ja laulja. Abielu ei kestnud kaua. Vilma haigestus raskelt.

Oma elu tõelist armastust kohtas ta samuti laagris olles. See oli armeenlane Ruben Melik – Isajev (Issajan). Ruben oli vürstisoost ja pärit Mägi-Karabahhist. Ta töötas geoloogina ja kaevandustes.

14 pikka aastat oli möödunud. Lõpuks saabus vabadus. Vilma ja Ruben asu-

sid elama Bakuusse. Sinna jäid nad kümneks aastaks.

1970.aastal õnnestus neil korterite vahetuse teel viimaks Eestisse Tallinnasse elama asuda. See oli tore asupaik, otse kesklinnas tollasel Suvorovi puiesteel, praegune Kaarli puiestee. Seal elasid nad koos Vilma vanematega, kelle eest kandis Vilma hoolt kuni nende surmani. Ta oli väga hooliv tütar.

Vilma sai töökoha Tallinna Tuberkuloositõrje Lastestatsionaari Leineri tänaval Kadriorus, kus ta töötas dieetõena kuni 1986.a.

Oma viimases töökohas, Spordidispanseris töötas ta kuni pensionile minekuni.

Vilma on kogu elu olnud väga kohusetundlik ja pühendunud oma tööle ja ühiskondlikele tegevustele. Pensionile jäädes võttis ta aktiivselt osa Eesti Vabadusvõitlejate Liidu Tallinna Ühenduse, Eesti Endiste Poliitvangide Liidu, Eesti Vigastatud Sõjameeste Ühingu ja Eesti Memento Liidu tööst. Lõi kaasa ürituste korraldustöös ja läbiviimises. Vilma on oma tegevuse eest saanud Eesti Vabariigi presidendilt Eesti Riigivapi V klassi teenetemärgi.

Ta oli hea kunsti-ja ilumeelega, oskas enda ümber kaunist näha. Enda ja teiste välimuse suhtes võis ta olla nõudlik. Kõik pidi olema hea maitsega ja korrektne. Vilma oli tõeline daam kuni lõpuni. Väga armastas ta oma väikesi sugulasi, kes teda heal meelel vaatamas käisid.

Elu viimased aastad viibis ta Kalbu hooldekodus. Pikk ja mitmekülgne oli Vilma elu.

Jääme teda alati mälestama ja saadame teda taevastesse valgustesse koos palvega, mis oli tema huulil viimastel päevadel.

VABALE EESTILE TRUU SURMANI

Jaanuar

Gunnar Vompas
Anne Eenpalu
Ülo Käbin
Endel Kask
Boris Mäemets
Aart Nõmm
Leo Mürkhein
Marika Peterson

Veebruar

Uno Kanarbik
Endel Kriisa
Lembit Zilinsky
Elmur Nõlvak
Evald Sooväli

Artur Sumla
Ralf Kaup
Vello Teras
Aadu Jõgiaas
Guido Kutser
Henn Põlluaas
Aleksander Paia

Märts

Leo Reisman
Hjalmar Märska
Tiit Pöder
Valdeko Raig
Jaan Nõmm
Marju Toom
Vello Raie

Infolehe toimetus: H. Ojalo - toimetaja, U. Sirp - kujundaja, fotode autor on Aare Hindremäe

Eesti Vabadusvõitlejate Liit

Address: Toompea 8, Tallinn, 10142

Kontakt: Tel. 666 04 30

e-post: vabadusvoitlus@hotmail.ee

http://www.evvl.ee